

İBN EBÛ MÜLEYKE

(ابن أبي مليكة)

Ebû Bekr Abdullâh b. Ubeydillâh b. Ebî Müleyke Zühêyr et-Teymî el-Mekki (ö. 117/735)

Muhaddis, tâbiî.

Hz. Ali'nin hilâfeti döneminde veya daha önce Mekke'de doğdu (Zehebî, V, 89). Ebû Muhammed künyesiyle de anılır. Sahâbî olan dedesi Ebû Müleyke Zühêyr b. Abdullâh b. Cüd'ân'a nisbetle İbn Ebû Müleyke diye şöhret bulmuştur. Dedesinin babası Abdullâh, Hz. Ebû Bekir'in babasının amcazadesi olup Câhiliye devrinde mazlumları koruyan, zenginliği ve cömertliğiyle tanınan bir Kureyşli idi (*DİA*, I, 93-94). İbn Ebû Müleyke kendi ifadesine göre otuz, İbn Hibbân'a göre ise seksen (*Meşâhîr*, s. 83) sahâbî ile görüştü ve onlardan çok sayıda hadis rivayet etti. Hz. Âişe, Ümmü Seleme, Esmâ bint Ebû Bekir, Abâdile, Abdullâh b. Ca'fer b. Ebû Tâlib, Misver b. Mahreme onun hadis rivayet ettiği sahâbîlerden bazılarıdır. İbn Ebû Hâtim, onun Hz. Ömer ile Hz. Osman'dan rivayet ettiği hadislerin mürsel olduğunu kaydetmektedir (*el-Merâsîl*, s. 99). Kendisinden hadis rivayet edenler arasında oğlu Yahyâ, kız kardeşinin oğlu Abdurrahman b. Ebû Bekir, Amr b. Dînâr, Atâ b. Ebû Rebâh, Humeyd et-Tavîl, Eyyûb es-Sahtiyânî, Hammâd b. Seleme, İbn Cüreyc ve Leys b. Sa'd zikredilebilir. Sika bir muhaddis olarak nitelendirilen İbn Ebû Müleyke'nin rivayet ettiği hadisler *Kütüb-i Sitte*'de ve diğer hadis kitaplarında yer almaktadır.

Hadis, fıkıh ve kıraat ilimlerindeki şöhreti yanında dirayetli bir idareci ve güçlü bir hatip olarak da bilinen İbn Ebû Müleyke, Abdullâh b. Zübeyr'in hilâfeti döneminde Harem-i şerif'te müezzinlik ve imamlik, Tâif ve Mekke'de kadılık yapmış, Mekke'de vefat etmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

İbn Sa'd, *et-Tabakât*, V, 472-473; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, V, 137; Vekî', *Ahbarû'l-kuğât*, I, 261-262; Dûlâbî, *el-Künâ ve'l-esmâ*, Beyrut 1403/1983, II, 98; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, V, 99-100; a.mlf., *el-Merâsîl*, Beyrut 1403/1983, s. 99; İbn Hibbân, *Meşâhîr*, s. 82-83; İbn Mencüye, *Ricâlü Şahîhi Müslim*, I, 375-376; Hatîb el-Bağdâdî, *es-Sâbiğ ve'l-lâhik* (nşr. Muhammed b. Matar ez-Zehrânî), Riyad 1402/1982, s. 281; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XV, 256-259; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, V, 88-90; İbnü'l-Cezerî, *Gâyetü'n-nihâye*, I, 430; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, V, 306-307; a.mlf., *el-İşâbe* (Bicâvî), II, 575; Mustafa Fayda, "Abdullâh b. Cüd'ân", *DİA*, I, 93-94.

ALİ YARDIM

İBN EBÛ MÜSLİM

(bk. YEZİD b. EBÛ MÜSLİM).

İBN EBÛ ÖMER

(ابن أبي عمر)

Ebû Abdillâh Muhammed b. Yahyâ b. Ebî Ömer el-Adenî ed-Derâverdi (ö. 243/858)

Hadis hâfızı.

Aslen Yemenli olup dedesine nisbetle İbn Ebû Ömer diye tanınmıştır. Ebû Ömer künyesinin babasına ait olduğu da söylenmektedir. Başta babası olmak üzere Süf-yân b. Uyeyne, Abdülazîz b. Muhammed ed-Derâverdi, Abdürrezzâk es-San'ânî, Fudayl b. İyâz, Vekî' b. Cerrâh, Yezîd b. Hârûn gibi hocalardan hadis dinlemiştir. Müslim, Tirmizî, İbn Mâce, Bakî' b. Mahled, Ebû Hâtim er-Râzî, Ebû Zür'a er-Râzî, Ebû Zür'a ed-Dımaşki ve oğlu Abdullâh ondan hadis öğrenen pek çok kimse arasında yer alır.

Bir müddet Aden'de kadılık yapan İbn Ebû Ömer daha sonra Mekke'ye yerleşmiş ve Harem-i şerif şeyhliğine getirilmiştir. Ahmed b. Hanbel onu Mekke'de hadisi yazılabilecek önemli bir âlim diye nitelendirirken Ebû Hâtim, dindar kişiliğine rağmen hocası Süf-yân b. Uyeyne'ye isnat ederek uydurma bir hadis nakledecek kadar dalgın biri olarak değerlendirmiş, ardından da sadûk bir râvi olduğunu kaydetmiştir (İbn Ebû Hâtim, VIII, 124-125). Müslim gibi bazı münekkithler ise onu hadisi delil olabilecek, doğru sözlü bir râvi diye nitelemiş, Yahyâ b. Maîn de sika değerlendirmesinde bulunmuştur (*et-Târîh*, II, 542). Bir asra yakın yaşadığı ve birçok defa haccettiği söylenen İbn Ebû Ömer 19 Zilhicce 243'te (8 Nisan 858) Mekke'de vefat etmiştir.

Rivayetleri Müslim ve Tirmizî'nin *el-Câmi'u's-şahîh*'leri ile Nesâî ve İbn Mâce'nin *es-Sünen*'lerinde yer alan İbn Ebû Ömer'in *Kitâbü'l-İmân* adlı eseri (Dârü'l-kütübî'z-Zâhiriyye, Mecmua, nr. 104, vr. 223^a-250^b) Hamed b. Hamdî el-Câbirî el-Harbî'nin tahkikiyle ve *el-İmân* adıyla yayımlanmıştır (Küveyt 1407/1986). Kaynaklarda, talebelerinden Ebû Muhammed İshak b. Ahmed el-Huzâî tarafından rivayet edilen *el-Müsned* adlı bir eserinden söz edilmekteyse de bu eserin günümüze ulaştığına dair bilgi bulunmamaktadır. *el-Müsned*, Ahmed b. Ebû Bekir el-Bûsîrî'nin zamanımıza itikal etmeyen ve *İt-hâfû'l-hıyere* adıyla da anılan *Etrâfü'l-mesânidi'l-aşere*'sinin ihtiva ettiği on müsneden biridir.

BİBLİYOGRAFYA :

Yahyâ b. Maîn, *et-Târîh*, II, 542; Buhârî, *et-Târîhu'l-kebir*, I, 265; a.mlf., *et-Târîhu's-şagîr*, II, 379; İbn Ebû Hâtim, *el-Cerh ve't-ta'dîl*, VIII, 124-125; İbn Hibbân, *eş-Şikâat*, IX, 98; İbn Mencüye, *Ricâlü Şahîhi Müslim*, II, 217; Sem'ânî, *el-Ensâb*, VIII, 408-409; İbnü'l-Esir, *el-Lübâb*, II, 328; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXVI, 639-642; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, XII, 96-98; a.mlf., *Târîhu'l-İslâm: sene 241-250*, s. 482-483; a.mlf., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 501; Fâsî, *el-İkdü's-semîn*, II, 387-388; İbn Hacer, *Tehzîbü't-Tehzîb*, IX, 518-520; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1678; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 43, 96; Ziriklî, *el-A'lâm*, VIII, 3; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, XII, 107; Sezgin, *GAS*, I, 110-111.

EMİN ÂŞIKKUTLU

İBN EBÛ REBÎA

(bk. ÖMER b. EBÛ REBÎA).

İBN EBÛ RENDEKA

(bk. TURTÜŞİ, İbn Ebû Rendeka).

İBN EBÛ SÂBİT

(bk. SÂBİT b. EBÛ SÂBİT).

İBN EBÛ SELEME

(ابن أبي سلمة)

Ebû Hafs Ömer b. Ebî Seleme Abdillâh b. Abdilesed el-Mahzûmî (ö. 83/702)

Hz. Peygamber'in üvey oğlu.

Muhtemelen hicretten iki yıl önce (620) dünyaya geldi; hicretin 2. yılında (623-24) Habeşistan'da doğduğuna dair bilgilerin doğru olmadığı anlaşılmaktadır (Zehebî, I, 151; III, 407). Birinci Akabe Biatı'ndan bir yıl önce Medine'ye hicret ettiği bilinen (*DİA*, X, 229) babası Ebû Seleme, Hz. Peygamber'in süt kardeşi ve halası Berre bint Abdülmuttalib'in oğludur. Anne ve babası ilk müslümanlardan ve Habeşistan hicretine katılanlardır. Kaynaklardaki bilgiler ihtilâflı olmakla birlikte Kureyşliler'in müslüman olduğu haberi Habeşistan'a ulaştınca ikisi de Mekke'ye dönmüş, fakat haberin yalan olduğunun anlaşılması üzerine bir süre sonra Resûl-i Ekrem'in izniyle Medine'ye gitmek için yola çıkmışlardı. Ancak müşrikler, Ümmü Seleme ile oğlu Seleme'nin hicretine engel olunca babası yola yalnız çıkmak zorunda kalmış, anne ve oğulun hicreti ise yaklaşık bir yıl sonra gerçekleşmiştir. İbn Ebû Seleme hicretin 3. yılında babasının vefatı üzerine üç kardeşi ile birlikte yetim kaldı. Medine'de başka yakınları olmadı-

ğı için annesi Ümmü Seleme'nin Hz. Peygamber'le nikâhlanması sırasında kendisinin velî sıfatıyla onu görevlendirdiğine dair bir rivayet yanında (İbn Sa'd, VIII, 90; Zehebî, III, 407) bu görevi ağabeyi Seleme'nin üstlendiği de ileri sürülmüştür (Zehebî, III, 408; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 66). İbn Ebû Seleme bundan sonra Resûl-i Ekrem'in himayesinde büyüdü. Hendek Gazvesi esnasında Hz. Peygamber'in hanımlarıyla birlikte Hassan b. Sâbit'in komandında kaldığı belirtilmektedir. Resûlullah vefat ettiğinde dokuz yaşında bulunduğundan küçük yaşta sahâbî olma vasfını kazananlardan biri oldu.

Hız. Ali, Cemel Vak'ası'ndan önce Ümmü Seleme'nin bu seferde kendisine refakat etmesini istemiş, Ümmü Seleme de kendi yerine savaşa İbn Ebû Seleme'nin katılmasını sağlamıştı. İbn Ebû Seleme dirayetli ve yetenekli bir kimse olduğundan Hz. Ali tarafından Bahreyn ve Fars valilikleri gibi önemli görevlere tayin edildi. Hz. Ali'nin vefatından (40/661) sonra görevinden ayrılıp Medine'ye döndü, hayatının geri kalan kısmını Medine'de geçirdi ve burada vefat etti.

İbn Ebû Seleme Hz. Peygamber'den ve annesinden hadis rivayet etmiş de rivayetlerinin on beşe ulaşmadığı ifade edilmektedir. Onun çocuk eğitimi konusunda rivayet ettiği hadisler bizzat yaşadığı olayları yansıtmaları bakımından önemlidir. Kendisinden başta oğulları Muhammed ve Abdullah olmak üzere Ebû Ümâme b. Sehl b. Huneyf, Saîd b. Müseyyeb, Atâ b. Ebû Rebâh, Urve b. Zübeyr b. Avvâm, Vehb b. Keysân, Sâbit el-Bünânî gibi muhaddisler hadis öğrenmiş; namaz, yiyip içme, oruç, aile hayatı gibi konulara dair rivayetleri *Kütüb-i Sitt'e*'de yer almıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Müsned, IV, 26-27; İbn İshak, *es-Sîre*, s. 242; İbn Hişâm, *es-Sîre*², II, 345, 349, 469; İbn Sa'd, *eş-Tabakât*, VIII, 87, 90; Belâzûrî, *Ensâb* (Zekâr), II, 63; İbn Hibbân, *Târîhu's-sahâbe* (Bürân ed-Dannâvî), Beyrut 1408/1988, s. 173; a.m.f., *eş-Şikâat*, III, 263; İbn Mencüye, *Ricâlü Şahîhi Müslim*, II, 32; İbn Abdülber, *el-İstî'âb*, II, 474-475; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, I, 194; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), IV, 183; Mizî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, XXI, 372-375; Zehebî, *A'lâmü'n-nûbelâ*, I, 151; II, 202-204; III, 406-408; İbn Hacer, *el-İşâbe*, II, 66, 519; a.m.f., *Tehzîbü't-Tehzîb*, VII, 455-456; Muhammed b. Yûsuf es-Sâlihî, *Ez-vâcû'n-Nebî* (nşr. M. Nizâmüddin el-Füteyyih), Dimaşk 1413/1992, s. 158-159; Köksal, *İslâm Tarihi* (Medine), IV, 145-146, 151; Wensinck, *el-Mu'cem*, VIII, 205; Ermine Ömer el-Harrât, *Ümmü Seleme*, Dimaşk 1415/1995, s. 21-22; Selâhattin Polat, "Ebû Seleme el-Mahzûmî", *DİA*, X, 229.

SALİH KARACABEY

İBN EBÛ SERH

(bk. ABDULLAH b. SA'D b. EBÛ SERH).

İBN EBÛ ŞENEB

(ابن أبي شنب)

Muhammed b. el-Arabî
b. Muhammed b. Ebî Şeneb
(1869-1929)

Türk asıllı Cezayirli eğitimci
ve Arap edebiyatçısı.

Cezayir şehrinin yaklaşık 90 km. güneyinde bulunan Midye (Médéa) şehri yakınındaki Takbu (Aynüzzeheb) beldesinde doğdu. Anne ve baba tarafından Bursalı bir Türk ailesinin çocuğudur. Mısır'daki Türk ordusunda görevli olan büyük dedelerinden biri XVIII. yüzyıl başlarında Cezayir'de yerleşmişti. Türk ordusuna uzun süre hizmetten sonra ayrılan dedesi Muhammed ise Abdülkâdir el-Cezâirî'nin Midye'yi kuşatması sırasında (Mayıs-Haziran 1840) vefat etmiştir. Babası geçimini ziraatla sağlayan küçük bir çiftçi idi.

İbn Ebû Şeneb ilkokulu bitirdikten sonra bugün kendi adını taşıyan liseye (Lycée Ben Cheneb) devam etti. Buradan mezun olduktan sonra (1886) Midye'den ayrılarak Cezayir şehri yakınında Ebûzerîa'daki öğretmen okuluna girdi. Ekim 1888'de ilkokullarda Arapça ve Fransızca okutmakla görevlendirildi. On yıl süren bu görev sırasında bir yandan da belâgat, klasik mantık, kelâm, hadis ve ensâb konularında özel dersler aldı; ayrıca İbrânîce, İtalyanca, İspanyolca, Almanca, Farsça, Türkçe ve Latince öğrenmeye çalıştı. Bu arada Medresetü'l-edebü'l-ulyâ'dan icâzet aldı. 1898 yılı Mayıs ayında Kasantîne'de Kettâniyye Medresesi Arap dili hocalığına tayin edildi. Burada üç yıl çalıştıktan sonra Cezayir Medresesi'nde görevlendirildi. 1903'te Ecole des Letters'de aruz, adlî belgelerin tercümesi ve halk Arapçası ile fasih Arapça'nın karşılaştırılması konularında dersler veren İbn Ebû Şeneb ayrıca 1904 yılında Câmiu's-sefir'de Buhârî okutmaya başladı. 1908'de Cezayir Üniversitesi kurulduğunda Edebiyat Fakültesi öğretim görevliliğine tayin edildi.

1920 yılında Şam'da bulunan el-Mecmau'l-ilmîyyi'l-Arabî üyeliğine seçilen İbn Ebû Şeneb, 1922'de Abbâsîler'in saray

şairi Ebû Dülâme'nin hayatı ve şiirleriyle Cezayir Arapçası'ndaki Türkçe ve Farsça kelimeler konusunda sunduğu iki araştırma ile Cezayir Üniversitesi Edebiyat Fakültesi'nde doktor unvanını aldı. 1924 yılında René Basset'den boşalan Arap dili ve edebiyatı profesörlüğüne tayin edildi. Aynı yıl Paris'teki Académie Sciences Coloniales'e üye seçildi. 1928 yılında Oxford'da yapılan XVII. Şarkiyatçılar Kongresi'nde Cezayir'i temsil etti. 8 Şubat 1929'da vefat etti.

Eserleri. İbn Ebû Şeneb'in başta dil, edebiyat, eğitim, tarih ve biyografi olmak üzere geniş bir alanı kapsayan telif, şerh ve tercüme türü çalışmalarının sayısı elli yediyi bulmaktadır. Başlıca eserleri şunlardır: 1. *Proverbes arabes de l'Algérie et du Maghreb*. Cezayir ve Mağrib'de halkın kullandığı atasözlerini konu alan üç ciltlik bir çalışmadır (Paris 1904, 1905-1907). 2. *Tuhfetü'l-edeb fi mizânî eş'ârî'l-'Arab* (Cezayir 1906, 1928; Paris 1954). Aruz bahirlerini örnekleriyle ele alıp işlemektedir. 3. *el-Müşelleşât* (Cezayir 1907). Kutrub lakabıyla tanınan Muhammed b. Müstenîr'in değişen üç hareketine göre farklı anlamlara gelen kelimeleri topladığı *el-Müşelleş* adlı urcûzesinin şerhidir. 4. *Etude sur les personages mentionnés dans l'idjâza du Cheikh 'Abd al-Qâdir al-Fâsi* (Paris 1907). 5. *Fehresetü kütübi'l-Câmi'l-'A'zam bi'l-Cezâir: Catalogue des manuscrits arabes de la Grande Mosquée* (Cezayir 1909). 6. *Abû Dulâma, Poète bouffon de la cour des premiers califes abbassides* (Cezayir 1922). Meşhur Arap şairi Ebû Dülâme'nin hayatı ve şiirini konu alan bir çalışmadır. 7. *Mots turks et persans conservés dans le parlé d'Alger* (Cezayir 1922). 8. *Risâle fi'l-mantîk*. Klasik mantıkla ilgili olup henüz neşredilmemiştir.

İbn Ebû Şeneb'in neşrini gerçekleştirdiği eserlerden bir kısmı da şunlardır: İbn Meryem, *el-Bustân fi zikri'l-evliyâ' ve'l-'ulemâ' bi-Tilimsân* (Cezayir 1908); Ebû Saîd es-Sûsî, *Nazmü'l-Mümti' fi Şerhi'l-Muğni'* (Cezayir 1908); Hüseyin b. Muhammed el-Versilânî, *Rihle* (Cezayir 1908); Fîrûzâbâdî, *Tahbîrû'l-müveşşin* (Cezayir 1909); Gubrînî (Ebû'l-Abbas), *Unvânü'd-dirâye fi 'ulemâ'i Bicâye* (Cezayir 1910); Ca'berî, *Tedmîşü't-tezkîr fi't-terâ'îş ve't-tezkîr* (Strazburg 1910); Ebû'l-Arab ve Muhammed b. Hâris el-Huşenî, *Tabakâtü 'ulemâ'i İfrîkiyye* (Fransızca tercümesiyle birlikte, I-II, Paris 1915-1920);